

# Den onda cirkeln

- om penningssystemets skadliga inverkan på samhället

Nils Fagerberg

Statsbiblioteket i Västerås  
2012-03-08

Ulvsåkra

[www.ekologiskekonomi.se](http://www.ekologiskekonomi.se)

# Upplägg

- 18.00      Problemanalys - samhällsekonomins  
             Hur skapas pengar?
- Ca 19.00    Fika och diskussionspaus
- Ca 19.20    Fortsättning....  
             Konsekvenser och reformförslag
- Ca 20.00    Frågestund
- 20.30      Avslut

# Nils Fagerberg

- Ekologisk ekonom (B.Soc.Sc) (M)
- Jägmästare (M.Sc)

- Konsult i kontinuitetsskogsbruk
- Adjunkt i skogsskötsel på Linnéuniversitetet
- Konsult i ekologisk ekonomi

- Föreläser om ekologisk ekonomi / penningssystem
- Enstaka konsultuppdrag
- Examensuppsats om pengar

Ulvsåkra

[www.ekologiskekonomi.se](http://www.ekologiskekonomi.se)



Är den svenska valutan anpassad för en långsiktig hållbar utveckling - vilka brister finns och hur kan de åtgärdas?

*"Det säkraste sättet att förstöra en lovande karriär inom ekonomi, oavsett om det är i den privata eller i den akademiska sfären, är att utmana den ekonomiska idéhärvan och antyda en reform av det finansiella systemet"*

-Michael Rowbotham, brittisk penningreformist

# Några siffror över den moderna ekonomin

- Världens bistånd till fattiga länder mellan 1960 och 2009 var i medeltal ca **19 miljarder kronor** per månad.
- Världens stöd för att rädda banker och finansinstitut under finanskrisen 2008 till 2009 var i medeltal ca **19000 miljarder kronor** per månad.

# Vad är det som händer i Grekland idag?

- Greklands räntebetalningar på utlandsskulden ligger idag på till 500-1000 %
- Euroländerna kräver åtstramningar motsvarande 210 miljarder Euro för att ge stöd (13/2, BNP 225 milj.)
- Euroländerna enas om 136 miljarder Euro i stödpaket (21/2).
- Ca 19% av dessa pengar går till grekiska staten, resten till europeiska banker. (Bedömning från Zero Hedge)
- Åtstramningens effekter: Minimilöner på ca 5000 kr. 150 000 statsanställda sägs upp.
- En ofrivillig betalningsinställelse = CDS utlöses (riskförsäkring på obligationer). Vem betalar?

# Sveriges ekonomi – en av världens bästa ekonomier just nu

- Sveriges ekonomiska tillväxt under 2010 var den högsta sedan 1964. Sverige är rikare än någonsin.
- 492000 privatpersoner och företag är överskuldssatta (2010)  
Kronofogdemyndigheten
- 220000 familjer är så fattiga att de inte har råd med kläder och mat till sina barn (2010) Socialstyrelsen
- En VD har i genomsnitt 41 gånger så hög lön som en industriarbetare (2010) LO
- 229 arter har utrotats från Sveriges natur och ytterligare 857 stycken är starkt eller akut hotade. (2012) Artdatabanken
- Ungdomsarbetslösheten är 23% (2012) SCB
- Genomsnittlig skuldsättning för privatpersoner är 160% av disponibla inkomsten (2012) SCB

# De ekonomiska systemen i världen har våldigt stora problem!!!!

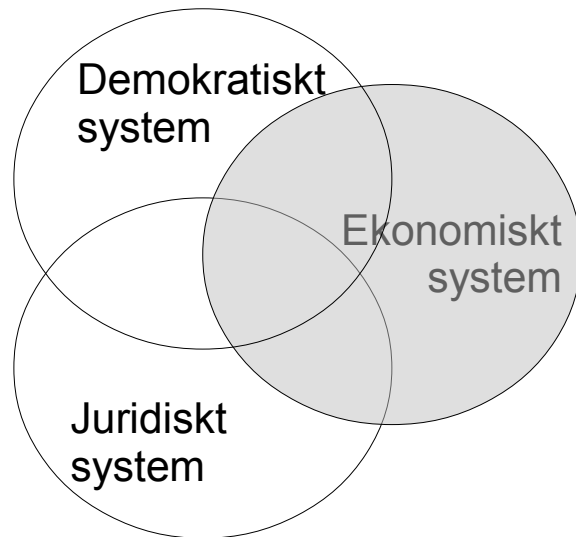
- Problem med skuldsättning
- Problem med förmögenhetsklyftor och utslagning
- Problem med miljön

Vad är grundproblemet?????????



# Problemanalys? Förklaringar?

Vårt moderna  
”upplysta”  
samhälssystem

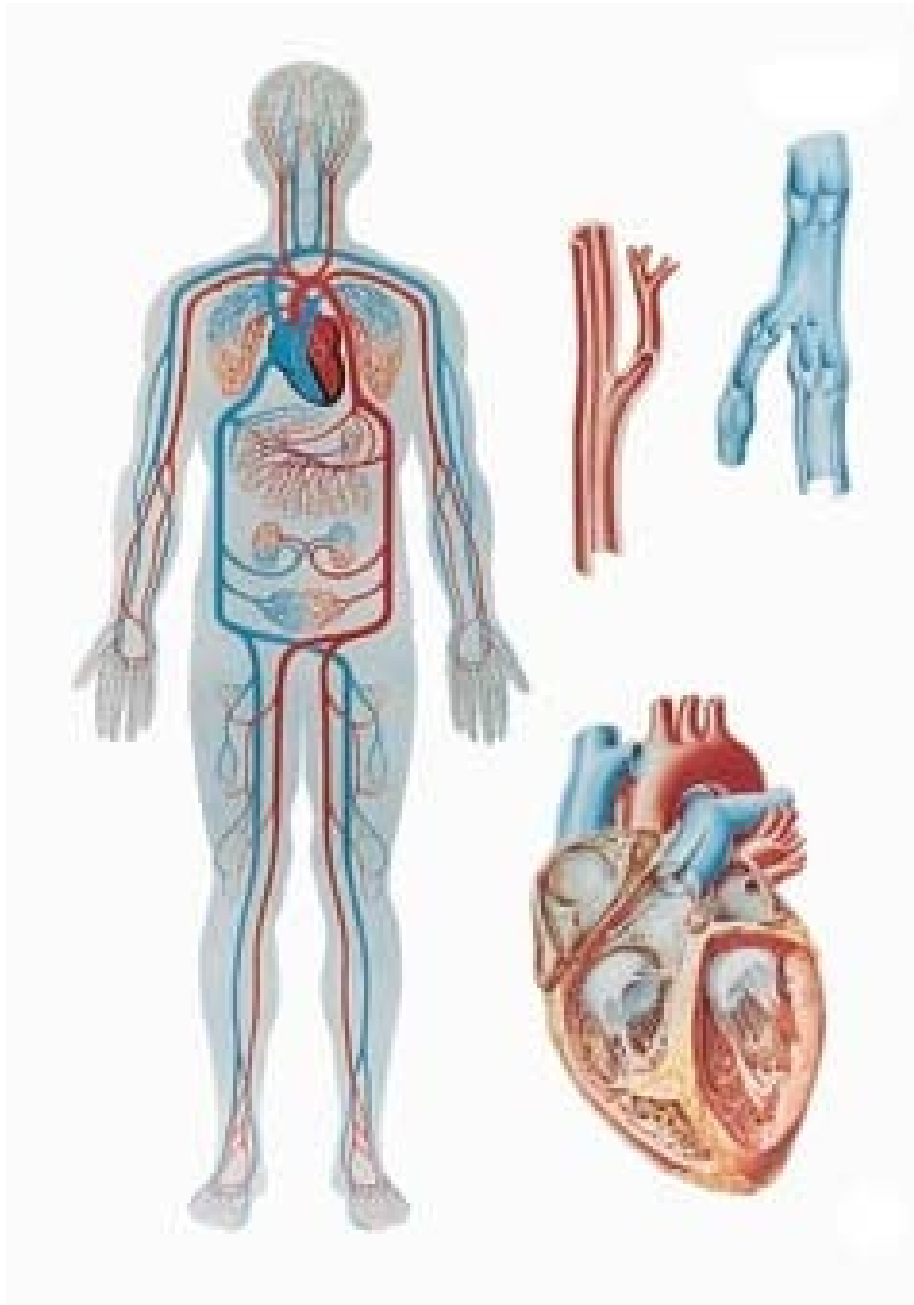


Penningsystemet



Samhällsproblem  
som kontinuerligt  
förvärras

- Miljöförstöring
- Resursbrist
- Arbetslöshet
- Ökande inkomstklyftor
- Ökande förmögenhetsklyftor
- Försvagad samhällsservice
- Utslagning



·Penningsystemet är för  
samhället vad  
blodomloppet är för  
kroppen

·Om ett organ berikar sig  
på andra organs  
bekostnad slutar  
kroppen att fungera

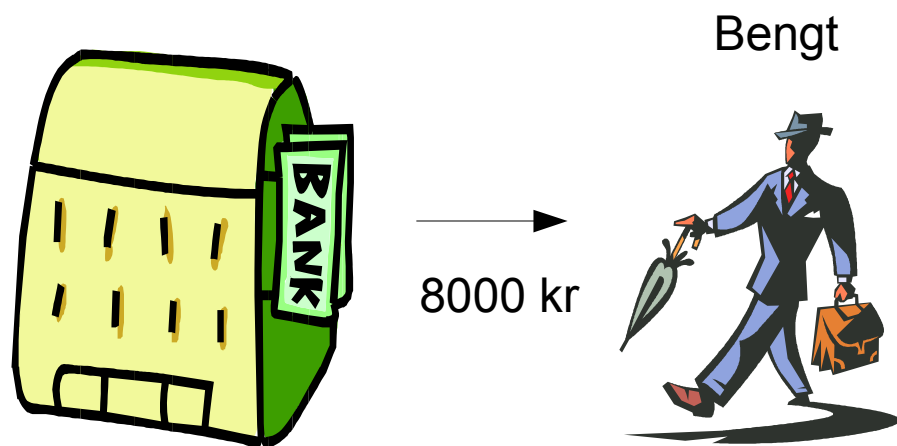
·Risken med ett  
dysfunktionellt system:  
a) att funktioner  
försämras  
b) att systemet kollapsar

# Vad påverkas av penningssystemet?



# Hur gör bankerna när de skapar nya pengar?

- Banken har 1000 kr i form av sedlar.
- Banken lånar ut 8000 kr till Bengt.
- Banken skapar 8000 kr från ingenting!

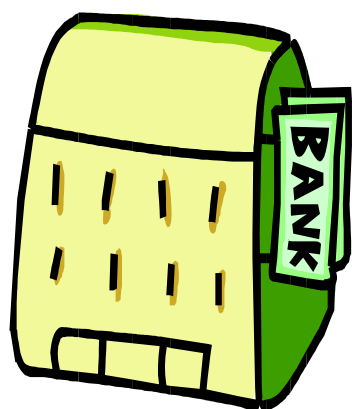


## Hur är det möjligt?

Först och främst måste vi notera några viktiga saker:

- Banken skapar inte "riktiga" pengar (kontanter). Den skapar kredit (digitala pengar som baseras på skuldsättning).
- Banken måste hålla sig inom kraven för kapitaltäckning.
- Banken måste kunna redovisa en bokföring som är i balans.

# Bankernas bokföring



8000 kr



Bengt

Bankens balansräkning:

## 1. Innan Bengt har fått lånet

	Tillgångar:
Kassa:	1000
Utlåning:	0

	Skulder:
Inlåning:	0
Eget kapital:	1000

## 2. Efter att Bengt har fått lånet

	Tillgångar:
Kassa:	1000
Utlåning:	8000

	Skulder:
Inlåning:	8000
Eget kapital:	1000

- Bengt får tillgång till sina pengar via ett inlåningskonto i banken.
- Bengts löfte att återbetala lånet noteras som en tillgång för banken.

# Det är skillnad på pengar och pengar

- RIX-medel (pengar skapade av Riksbanken)

Mynt, sedlar och digitala pengar i riksbankens system. Pengar som bara riksbanken kan skapa. Dessa pengar skapas ofta utan skuld som motprestation.

- Kredit (pengar skapade av privata banker)

Pengar som skapas vid utlåning från privata banker. Skapas enbart med skuld som motprestation.

- En grov uppskattning över hur den svenska penningmängden har skapats.

Källa: Nils Fagerberg, 2005

	Riksbanken	Privata banker
Kredit	1%	92%
Kontanter	7%	0%

# Kapitaltäckningskravet

- Kapitaltäckningskrav (Basel II):

$$8 \% < \frac{\text{(kapitalbas) Eget kapital}}{\text{(kapitalkrav) Riskvägda tillgångar}} \qquad 0,08 < \frac{1000 \text{ kr}}{12500 \text{ kr}}$$

- Det finns flera faktorer som i slutänden försvagar kapitaltäckningskravets förmåga att begränsa nyskapandet av pengar.
- Eget kapital behöver inte vara enbart RIX-medel. Förlagslån och viss del aktier.
- Riskvägning av tillgångar försvagar kapitaltäckningskravet.

# Kapitaltäckningskravet

*”En bank kan komma undan med ett eget kapital – riktigt aktiekapital och upparbetade vinster – på 2800 kronor för utlåning på 1 miljon kronor.”*

Stefan Ingves, Sveriges Riksbankschef, 09-11-19

Glöm kapitaltäckningskravet som begränsande ramverk! Det som begränsar en banks kreditskapande är tillgången på kreditvärdiga och villiga låntagare.



# Vilken kontroll utövar riksbanken med sin styrränta?

- Styrräntan sätter inte någon definitiv gräns för hur mycket kredit som skapas.
- Styrräntan styr priset på ny kredit. På det sättet styr den indirekt efterfrågan på ny kredit.

Sverige avskaffade utlåningstaket 1985. Sedan dess har det inte funnits någon definitiv gräns för kreditskapandet.

# Vad händer när Bengt betalar av sitt lån?

## Bankens balansräkning:

### 1. Innan Bengt har fått lånet

Tillgångar:	
Kassa:	1000
Utlåning:	0

Skulder:	
Inlåning:	0
Eget kapital:	
Eget kapital:	1000

### 2. Efter att Bengt har fått lånet

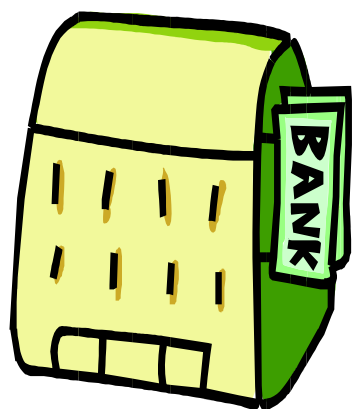
Tillgångar:	
Kassa:	1000
Utlåning:	8000

Skulder:	
Inlåning:	8000
Eget kapital:	
Eget kapital:	1000

### 3. Efter att Bengt har betalat tillbaka lånet

Tillgångar:	
Kassa:	1000
Utlåning:	0

Skulder:	
Inlåning:	0
Eget kapital:	
Eget kapital:	1000



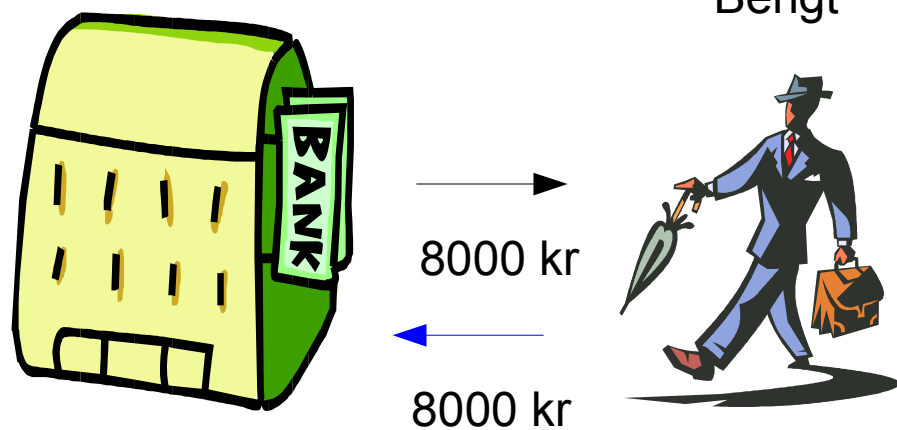
8000 kr  
8000 kr



- Pengarna försvinner !

# Men det finns ett stort MEN

- banken kräver ränta för sina tjänster



$(8000 * 0,03) = 240 \text{ kr}$

### 1. Innan Bengt har fått lånet

Tillgångar:	
Kassa:	1000
Utlåning:	0

Skulder:	
Inlåning:	0
Eget kapital:	
Eget kapital:	1000

### 2. Efter att Bengt har fått lånet

Tillgångar:	
Kassa:	1000
Utlåning:	8000

Skulder:	
Inlåning:	8000
Eget kapital:	
Eget kapital:	1000

### 3. Efter att Bengt har betalat tillbaka lånet

Tillgångar:	
Kassa:	1000
Utlåning:	0

Skulder:	
Inlåning:	0
Eget kapital:	
Eget kapital:	1000

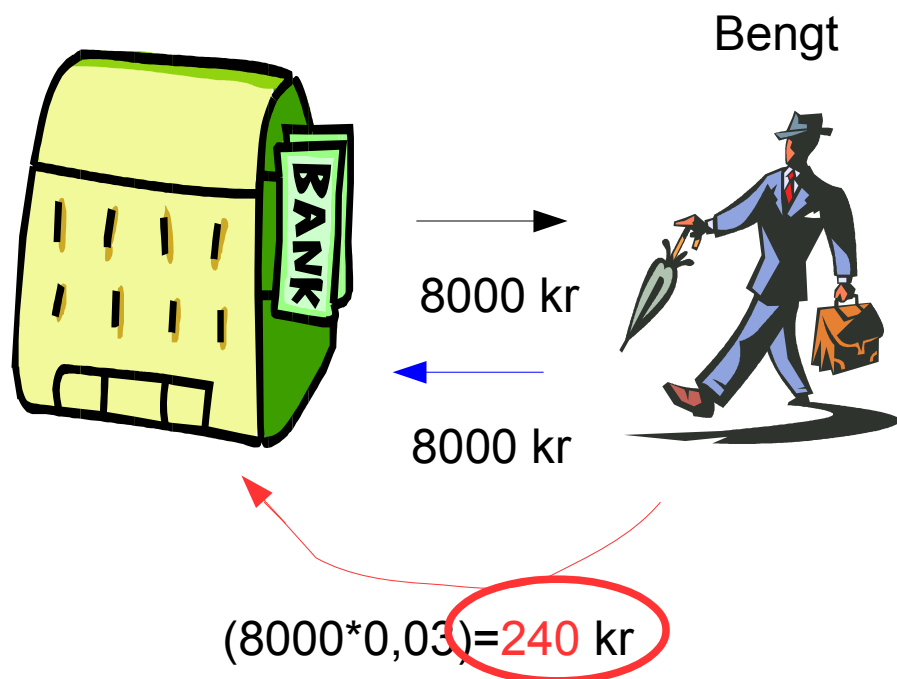
### 4. Bengt har betalat ränta

Tillgångar:	
Kassa:	1240
Utlåning:	0

Skulder:	
Inlåning:	0
Eget kapital:	
Eget kapital:	1240

# Men det finns ett stort MEN

- banken kräver ränta för sina tjänster



Med andra ord:

A) Lånet försvinner, men räntan finns kvar och bidrar till bankens ekonomiska vinst.

B) Banken skapar kredit som täcker kostnaderna för lånet, men inte kostnaderna för räntebetalningarna.

Varför är det populärt med amorteringsfria lån?

A) Lånet försvinner, men räntan finns kvar och bidrar till bankens ekonomiska vinst.

- Hur mycket ränta betalas till svenska banker per år?

- Total inlåning i Sverige 2005 var 3 226 000 000 000 kr

- 3% av totala inlåningen motsvarar 96 780 000 000 kr

- Kredit blir en del av bankens eget kapital.

$$0,08 < \frac{1000 \text{ kr}}{12500 \text{ kr}}$$

$$0,08 < \frac{1240 \text{ kr}}{15500 \text{ kr}}$$

Banker kan skapa så mycket pengar (kredit) de vill så länge det finns trovärdiga låntagare till hands för att hålla igång systemet!

B) Banken skapar kredit som täcker kostnaderna för lånet, men inte kostnaderna för räntebetalningarna.

Hur löser människor problemet med att få ihop 96 000 000 000 kr per år, som inte existerar ?

Kännetecken från den moderna ekonomin:

1. Ökar intäkterna genom att arbeta hårdare/expandera sin affärsverksamhet → Ekonomisk tillväxt, konkurens overtidsarbete, positiv handelsbalans, konsumtion
2. Skär ner på kostnaderna → Åtstramningspaket, slimmade verksamheter
3. Lånar mer pengar → Skuldsättning, skuldkriser, inflation
4. Ger upp/går i konkurs → Arbetslöshet/utslagning

# Vilka är problemen med penningssystemet?

- En förståelse av problemen börjar med det faktum att pengar inte är en naturlag utan en social konstruktion!

Detta är huvudproblemen:

1. Pengarna skapas mot att någon försätter sig i skuld.
2. Pengarna skapas (ägs) av vinstdrivande företag, men pengarnas värde garanteras av samhället (skattebetalarna).
3. Intäkten från penningsskapandet (räntan) går till bankerna.

Dessa problem leder till:

1. En kronisk brist på pengar
2. Några måste hamna i en skuldfälla
3. En konstant överföring av tillgångar från låntagare till långivare (förmögenhetsklyftor)
4. Bristen på pengar kräver en målsättning om evig ekonomisk tillväxt

# Några frågor

Varför ska privata företag ha rätt att skapa pengar vars värde garanteras av samhället?

Varför ska privata banker ta ut en avgift för detta, när risktagningen också garanteras av samhället i sista hand?

Vem vinner och vem förlorar på dagens system?



# Vad påverkas av penningssystemet?



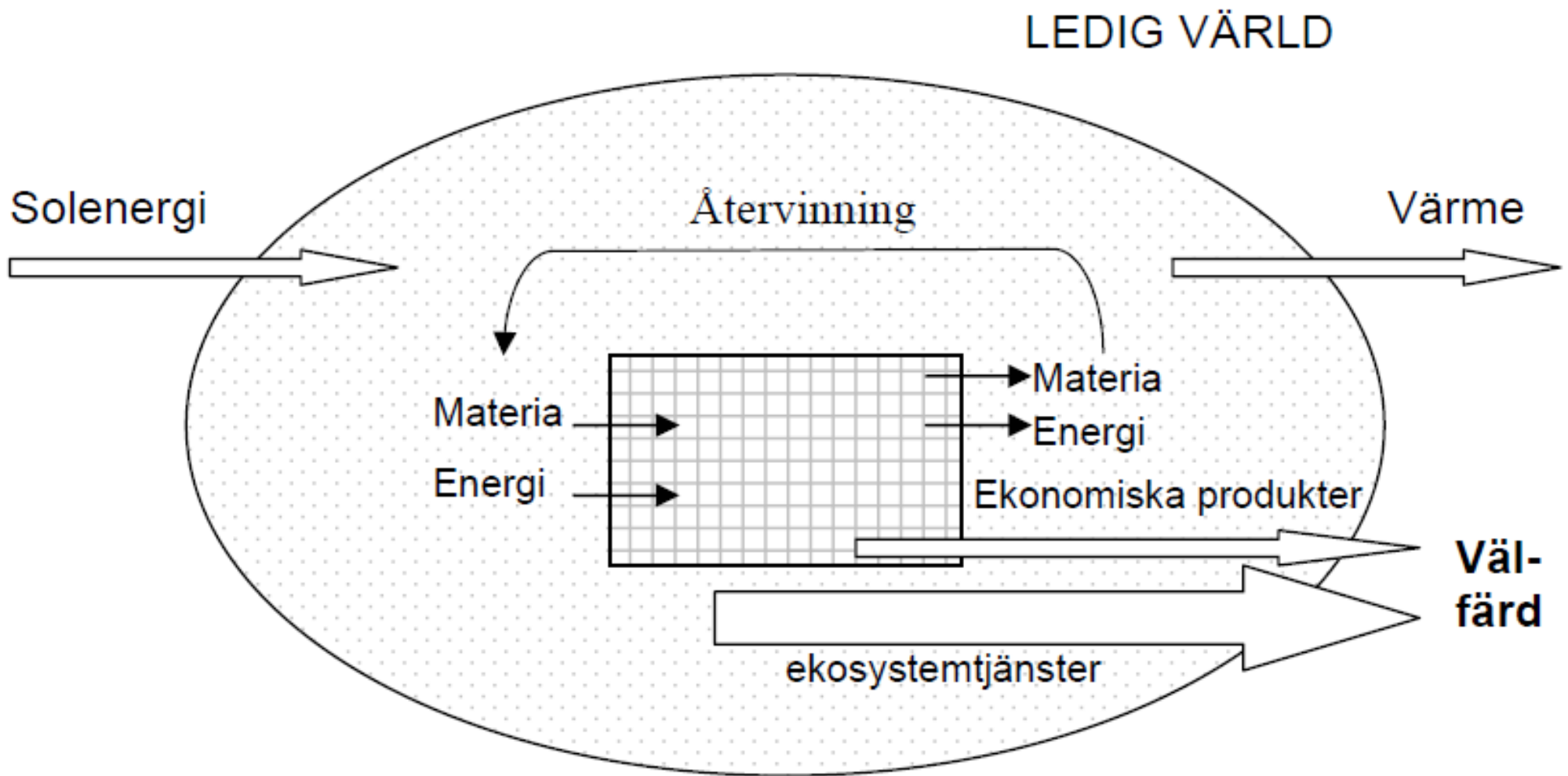
# Penningssystemet kräver ekonomisk tillväxt

Penningssystem

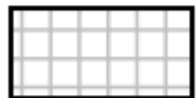


Ekonomisk tillväxt





Naturkapital

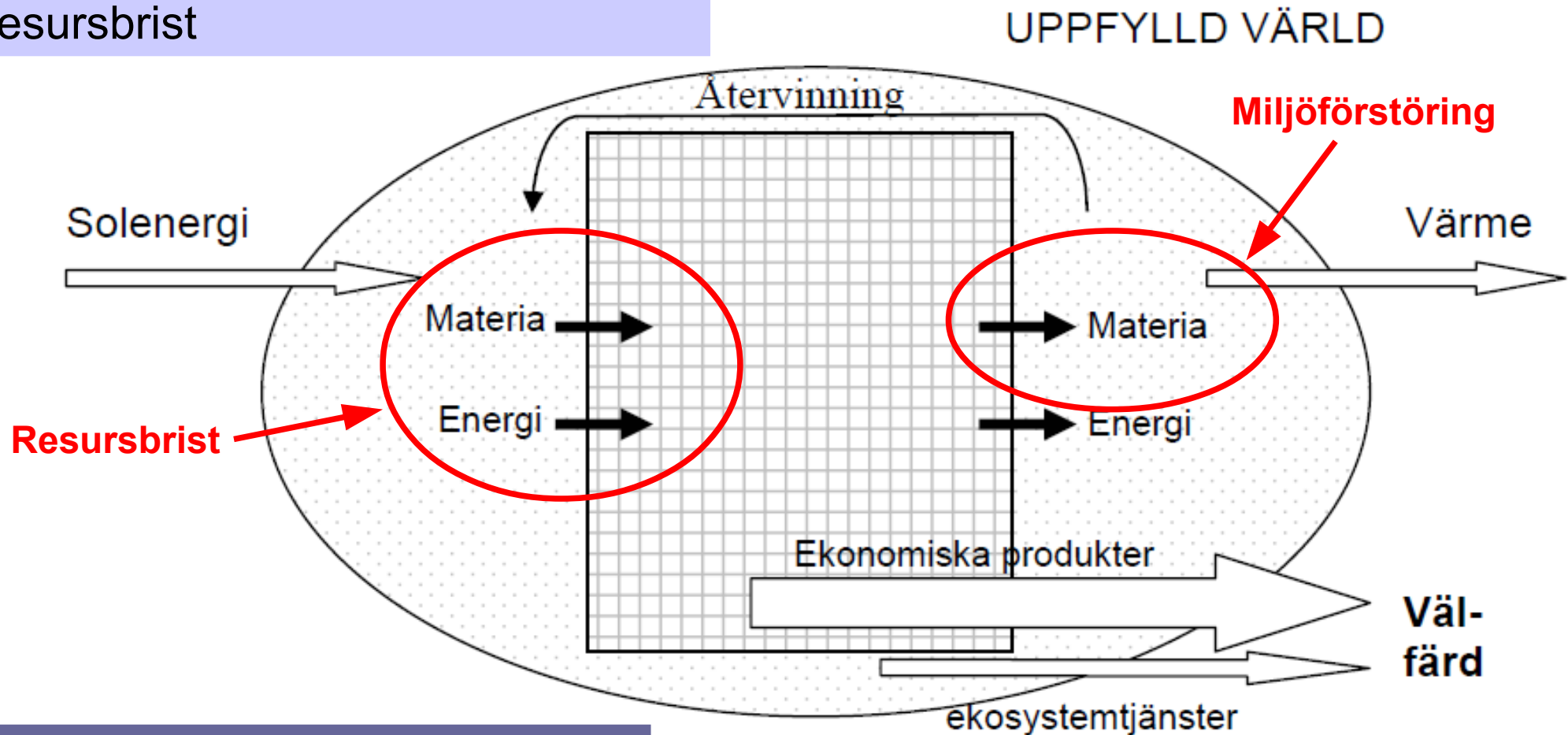


Realkapital

Källa: Leif Bratts bearbetning efter H. Daly, 2003

•Mängden kredit måste växa→  
skuldsättningen måste växa→  
skuldsatta företags produktion  
måste växa→ miljöförstöring och  
resursbrist

•Mängden kredit måste växa→  
ekonomin måste växa→ miljöförstöring  
och resursbrist



•Penningsystemet kräver att  
ekonomin ständigt växer, men  
eftersom världen är begränsad  
uppstår problem

Källa: Leif Bratts bearbetning efter H. Daly, 2003

# Pengar är en konstruktion och inte ett naturfenomen!

Är vi nöjda med konstruktionen?

Om inte, hur ska den förbättras?

# Vad är problemet?

- Pengar skapas mot att någon skuldsätter sig.  
Pengar bör skapas utan skuldsättning
- Pengarna skapas och ägs av privata företag, trots att dess värden garanteras av staten och övriga samhället  
Pengarna bör ägas av folket och skapas av en oberoende demokratisk myndighet
- Intäkterna från skapandet av pengarna (räntan) går till privata företag (bankerna)  
Eventuella intäkter från en nationell valuta bör tillfalla folket (staten)

# Två sätt att verka för en lösning

- Förändring ovanifrån. Penningssystemet reformeras genom beslut i de demokratiska institutionerna
- Förändring underifrån. Alternativa lokala penningssystem tas fram som kan fungera sida vid sida med den nationella valutan

# Förslag på förändring ovanifrån

1. Riksbanken utnyttjar sin ensamrätt att ge ut pengar genom att bestämma hur stor del skuldfria pengar som ska tillföras till samhället.
  2. När en ny summa pengar ska tillföras samhället sker det genom att staten får denna summa att förfoga över.
3. Kapitaltäckningskravet höjs väsentligt för privata banker.



# Vad skulle hända?

- successivt minskande skuldsatthet
- mindre brist på pengar
- reella sektorn växer, finansiella krymper
- mer pengar till statlig infrastruktur
- kontroll på inflationen
- fler arbetstillfällen
- möjlighet att gå ifrån målsättningen om ekonomisk tillväxt
- mindre räntebetalningar, mindre klyftor

# Vill du veta mer om pengar?

## Litteratur:

- Bankerna och skuldnätet - Ellen Brown
- Agenda för en ny ekonomi – David C Korten
- Where does money come from? - Josh Ryan-Collins m.fl.

## Filmer på internet:

- The crash course – vetenskapligt baserad problembeskrivning
- The moneyfix - lättfattlig översikt
- The American dream - av The Provocateur Network (underhållande tecknad animering)

## Svenska internetsidor:

- Ekonomisk reform – hemsida för penningreform